

КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ БІЗНЕСУ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вчена рада

Протокол № 1 від 28.08.2025

Голова вченої ради

О. В. Яковлева

ПСИХОРЕАБІЛІТАЦІЯ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ

ВИБІРКОВА ОСВІТНЯ КОМПОНЕНТА

СИЛАБУС

для підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти
за освітньою програмою «Реабілітаційна психологія»

О. В. Шелестова, 2025 рік
shelestova.o@kibit.edu.ua

СХВАЛЕНО

Кафедра психології

Протокол № 1 від 28.08.25

Зав. каф. *Лановенко* Ю. І. Лановенко

Київ 2025

Силабус вибіркової освітньої компоненти ПСИХОРЕАБІЛІТАЦІЯ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ для студентів освітньої програми «Реабілітаційна психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю С4 «Психологія» галузі знань С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини».

Розробники: О.В. Шелестова, канд. психол. наук, доцент кафедри психології Київського інституту бізнесу та технологій, А.В. Шафорост, магістр практичної психології, викладач кафедри психології Київського інституту бізнесу та технологій.

Силабус затверджений на засіданні кафедри психології
Протокол № 1 від «28» серпня 2025 року

Завідувач кафедри Ю. І. Лановенко

© О.В. Шелестова, А.В. Шафорост, 2025 рік
© КІБІТ, 2025 рік

1. Анотація курсу

Місце «Психореабілітація залежностей» в програмі навчання: дисципліна відноситься до вибіркової освітньої компоненти професійної підготовки.

Засоби оцінювання – проміжні завдання, підсумковий екзамен, який здійснюється за заліковими білетами (тестовими завданнями).

Форма навчання	Семестр	Кредити ECTS	Години	Лекції	Практичні (семінарські) заняття	СРС	Екзамен
Денна	2	4	120	18	18	82	2
Заочна	2	4	120	10	10	98	2

Мова навчання: українська.

Передреквізити – Загально-психологічні засади психореабілітації, Професійно-особистісний спецпрактикум, Перша психологічна допомога, Нейропсихологічні засади психореабілітації, Психореабілітація психічних розладів.

Постреквізити – Групи психореабілітаційної підтримки, Сучасні напрями психореабілітаційної роботи, Психореабілітація психічних розладів, Психореабілітація в умовах медичних закладів, Психологічна підтримка сім'ї в процесі реабілітації, Онлайн-психореабілітація, Реабілітаційна казкотерапія та арт-терапія, Супервізія в практиці психореабілітації, Когнітивно-поведінкові підходи в психореабілітації, Тілесно-орієнтовані методи в психореабілітації.

2. Мета курсу

Предметом вивчення навчальної дисципліни є комплекс емпірично встановлених закономірностей та специфічних особливостей психологічних феноменів, процесів і станів, які аналізуються в межах психореабілітаційного контексту адиктивних розладів (залежностей).

Метою викладання навчальної дисципліни є формування у магістрів-психологів інтегрованої системи теоретичних знань та релевантних практичних компетентностей у сфері психологічної реабілітації залежностей. Курс орієнтований на ґрунтовне засвоєння слухачами фундаментальних концептуальних засад, інноваційних методик та актуальних стратегій надання кваліфікованої психологічної допомоги клієнтам із залежностями.

Згідно з вимогами освітньої програми, студенти повинні освоїти наступні **компетентності**:

- ЗК 01. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК 04. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК 05. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
- ЗК 06. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- ЗК 07. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

СК 03. Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.

СК 04. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково-верифікованих методів та технік.

СК 06. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

СК 07. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

СК 09. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

СК 10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

СК 11. Здатність надавати оперативну психологічну допомогу та використовувати методи психологічного захисту людини в складних життєвих ситуаціях.

СК 12. Здатність здійснювати психолого-реабілітаційну діагностику, розробляти та реалізовувати індивідуальні та групові плани психологічної реабілітації осіб.

СК 13. Здатність розробляти та застосовувати превентивні та корекційні програми збереження психологічного здоров'я людини.

СК 14. Здатність до рефлексії та супервізії власної фахової діяльності.

СК 16. Здатність застосовувати психологічні технології, спрямовані на відновлення психоемоційного стану, соціальної активності, когнітивних функцій і самостійності клієнтів.

До програмних результатів навчання віднесено:

ПРН 04. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПРН 05. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), проводити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

ПРН 06. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПРН 08. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

ПРН 09. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПРН 11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

ПРН 13. Визначати психічні, когнітивні та емоційні потреби клієнтів у процесі реабілітації, адаптації та соціалізації.

ПРН 14. Розробляти та впроваджувати індивідуальні та групові програми психологічної реабілітації з урахуванням медичних, психологічних і соціальних факторів.

ПРН 15. Надавати кваліфіковану психологічну допомогу особистості у складних життєвих ситуаціях для активізації ресурсів її життєстійкості.

ПРН 16. Співпрацювати з фахівцями суміжних галузей (педагогами, соціальними працівниками, менеджерами, лікарями, реабілітологами) у процесі психологічного реабілітаційного супроводу клієнта.

Програма навчальної дисципліни складається з **3-х змістових модулів та 9-и тем.**

3. План лекційних та практичних занять та завдання до СРС

Основний підручник цього курсу – Мудрик А. Б. Психологія залежної поведінки : навч. посіб. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2022. 236 с.

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні основи та клінічні аспекти адиктивної поведінки

Лекція 1. Концептуалізація та категоріальний апарат адиктивної поведінки у психореабілітації.

1. Сутність адиктивної поведінки як порушення саморегуляції.
2. Теоретичні моделі залежності.
3. Диференціація хімічних (SUDs) та поведінкових (процесуальних) залежностей.
4. Феноменологія адиктивного циклу.
5. Роль абілітаційного вектору у формуванні нових, неадиктивних копінг-стратегій.

Практичне заняття 1.

1. Критичний аналіз моделей адиктивної поведінки: обговорення клінічної валідності та терапевтичної ефективності основних теоретичних парадигм залежності (наприклад, порівняння морально-вольової та біопсихосоціальної моделі).
2. Аналіз клієнтських випадків.
3. Рольова вправа.

СРС 1.

1. Підготувати аналітичний огляд еволюції поглядів на залежність, починаючи від концепції морального недоліку до сучасних нейробіологічних теорій.
2. Готову роботу прикріпити до гугл-класу.

Література:

1. Макаренко А. О., Калайтан Н. Л., Старовойт Т. П. Психологія адиктивної поведінки : навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2020. 127 с.
2. Сорокіна О. А. Психологія залежності : навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2014. 200 с.

3. Пророк Н. та ін. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Т. 1 : навч. посіб. Київ, 2018. 208 с.
4. Любчук О. К., Матяш М. М., Толстоухов А. В., Луньов В. Є. Основи психореабілітації для фахівців з соціальної роботи : навч. посіб. Київ, 2019. 190 с.
5. Берегова Н., Колба В. Психологічні особливості формування адиктивної поведінки у сучасної молоді. Scientific Journal «Psychology Travelogs». 2023. Вип. 2. С.15-22.

Лекція 2. Клінічна діагностика та феноменологія розладів, пов'язаних із вживанням речовин.

1. Діагностичні критерії: детальний розгляд критеріїв розладів, пов'язаних із вживанням речовин, згідно з DSM-5 (наголос на спектрі тяжкості) та МКХ-11.
2. Динаміка та стадії залежності.
3. Інструментарій діагностики: скринінгові та діагностичні шкали для об'єктивізації клінічного стану.
4. Психологічні захисти та когнітивні викривлення у клієнтів із залежностями.

Практичне заняття 2.

1. Практикум з диференційної діагностики: розбір клінічних випадків для відпрацювання навичок застосування критеріїв DSM-5 та визначення стадії залежності.
2. Огляд і застосування методик для діагностики адиктивної поведінки.

СРС 2.

1. Розробити порівняльну таблицю ключових діагностичних інструментів, їхньої психометричної надійності та області застосування у реабілітаційному центрі.
2. Провести індивідуальну діагностику 5 осіб за шкалою тривоги і депресії Гамільтона, заповнити протокол результатів, запропонувати і обґрунтувати рекомендації.
3. Готову роботу прикріпити до гугл-класу.

Література:

1. Макаренко А. О., Калайтан Н. Л., Старовойт Т. П. Психологія адиктивної поведінки : навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2020. 127 с.
2. Сорокіна О. А. Психологія залежності : навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2014. 200 с.
3. Павлик Н. В. Психологічний супровід військовослужбовців, спрямований на психологічну реабілітацію постстресових психічних розладів : метод. посіб. Київ, 2019. 165 с.

4. Любчук О. К., Матяш М. М., Толстоухов А. В., Луньов В. Є. Основи психореабілітації для фахівців з соціальної роботи : навч. посіб. Київ, 2019. 190 с.
5. Берегова Н., Колба В. Психологічні особливості формування адиктивної поведінки у сучасної молоді. Scientific Journal «Psychology Travelogs». 2023. Вип. 2. С. 15–22.

Лекція 3. Коморбідність залежності та психічних розладів травматичного генезу.

1. Теоретичні підходи до коморбідності: розгляд гіпотези «самолікування» та спільної вразливості.
2. Клінічна специфіка: аналіз взаємообтяжувального впливу ПТСР та розладів вживання речовин, зокрема в популяції військовослужбовців.
3. Принципи інтегрованого лікування: обґрунтування необхідності паралельного або інтегрованого підходу до терапії обох розладів.
4. Бар'єри реабілітації при подвійному діагнозі.

Практичне заняття 3.

1. Обговорення клінічних випадків подвійного діагнозу та розробка стратегії первинної інтервенції.
2. Рольова гра.
3. Обговорення і аналіз результатів.

СРС 3.

1. Підготувати аналітичний огляд та порівняння трьох основних моделей лікування коморбідних розладів: послідовна, паралельна та інтегрована.
2. Прикріпити роботу і запис до гугл-класу.

Література:

1. Гавенко, В. Л., Вітенко, І. С., Самардакова, Г. О. Практикум з медичної психології. Харків : Регіонінформ, 2002. 248 с.
2. Зливков, В. Л., Лукомська, С. О., Федан, О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с.
3. Мельник, А. П., Магдисюк, Л. І., Дучимінська, Т. І. Патопсихологія та спецпрактикум з клінічної психодіагностики : навч.-метод. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 152 с.
4. Психодіагностика та скринінг психічного здоров'я з основами психометрики : метод. рек. для підготовки до навч. занять здобувачів другого (магістерського) рівня вищ. освіти галузі знань 05 Соціальні та

поведінкові науки спеціальності 053 Психологія / уклад. О. В. Мазяр.
Житомир : Вид-во ЖДУ, 2023. 117 с.

Змістовий модуль 2. Загальна методологія та технології психореабілітації залежностей

Лекція 4. Нейробіологія залежності:
механізми підкріплення та порушення контролю.

1. Система підкріплення та винагороди: детальний розгляд ролі дофамінергічної системи (мезолімбічного шляху) у формуванні потягу та звикання.
2. Порушення когнітивного контролю: дисфункція префронтальної кори та її зв'язок із дефіцитом виконавчих функцій (планування, гальмування імпульсів).
3. Нейроадаптаційні зміни: механізми толерантності та абстинентного синдрому на рівні нейротрансмітерів.
4. Нейропластичність як біологічна основа для психореабілітації та формування нових поведінкових патернів.

Практичне заняття 4.

1. Сесія-дискусія «Нейронні сліди залежності»: обговорення впливу основних психоактивних речовин (наприклад, алкоголь, опіати, стимулятори) на ключові структури мозку та їхньої ролі у виникненні рецидиву.
2. Розбір клінічних випадків.
3. Обговорення і аналіз результатів.

СРС 4.

1. Підготувати доповідь на тему: «Вплив травматичного стресу на функцію гіпоталамо-гіпофізарно-надниркової системи (НРА-axis) та її коморбідний зв'язок із ризиком розвитку залежності».
2. Прикріпити роботу до гугл-класу.

Література:

1. Макаренко А. О., Калайтан Н. Л., Старовойт Т. П. Психологія адиктивної поведінки : навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2020. 127 с.
2. Шеленкова Н. Л. Реабілітаційна психологія: курс лекцій : навч. посіб. Умань : ВІЩ Візаві, 2023. 208 с.
3. Сорокіна О. А. Психологія залежності : навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2014. 200 с.

4. Пророк Н. та ін. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Т. 1 : навч. посіб. Київ, 2018. 208 с.

Лекція 5. Травмоінформовані психотерапевтичні підходи у корекції залежностей.

1. Мотиваційне інтерв'ю: принципи та техніки підвищення внутрішньої мотивації до змін, подолання амбівалентності.
2. Когнітивно-поведінкова терапія залежностей (КПТ-3): техніки роботи з потягом, профілактика рецидивів та тренінг соціальних навичок.
3. Травмоінформовані підходи: інтеграція EMDR та інших травмофокусованих методик у протокол реабілітації адиктивних розладів (з огляду на необхідність стабілізації перед роботою з травмою).

Практичне заняття 5.

1. Тренінг навичок: практична демонстрація та відпрацювання ключових технік мотиваційного інтерв'ю (виявлення амбівалентності, «розкачування терезів», відображення, резюмування).
2. Аналіз та обговорення результатів.

СРС 5.

1. Провести порівняльний аналіз філософських та практичних засад 12-крокової моделі та Травмоінформованої КПТ-3 у лікуванні залежностей, визначивши їхні переваги та обмеження.
2. Готову роботу прикріпити до гугл-класу.

Література:

1. Андрушко Я. С. Психокорекція : навч.-метод. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 212 с.
2. Павлик Н. В. Психологічний супровід військовослужбовців, спрямований на психологічну реабілітацію постстресових психічних розладів : метод. посіб. Київ, 2019. 165 с.
3. Макаренко А. О., Калайтан Н. Л., Старовойт Т. П. Психологія адиктивної поведінки : навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2020. 127 с.
4. Павлюк М. М., Шепельова М. В. Сучасні психологічні технології надання психологічної допомоги сім'ям постраждалих у подоланні складних життєвих обставин : практ. посіб. Київ, 2020. 123 с.
5. Пророк Н. та ін. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Т. 1 : навч. посіб. Київ, 2018. 208 с.

Лекція 6. Етапи реабілітаційного процесу: від детоксикації до довгострокової ремісії.

1. Фази реабілітації: структура курсу (детоксикація, стабілізація, раннє відновлення, довгострокова ресоціалізація).
2. Специфіка роботи психолога на етапі раннього відновлення (ідентифікація тригерів, корекція когнітивних викривлень).
3. Застосування абілітаційних принципів (соціально-побутова, професійно-трудова, ціннісно-нормативна абілітація) для відновлення функціональності особистості.
4. Профілактика рецидиву: модель Т. Горські, розробка плану кризового реагування.

Практичне заняття 6.

1. Розбір клінічних випадків.
2. Демонстраційна психологічна сесія.
3. Розробка ІРП для клієнта з помірним ступенем залежності, включаючи цілі, методи та критерії оцінки ефективності на кожній фазі.

СРС 6.

1. Провести аналітичний огляд чинного законодавства України (ЗУ «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я»), визначивши правовий статус та організаційні форми надання послуг психореабілітації особам із залежностями.
2. Прикріпити готову роботу до гугл-класу.

Література:

1. Біскуп В. С. Абілітація як процес формування нових навичок: від теорії до практики соціальної роботи. Психологія та соціальна робота. 2025. Вип. 1(61). С. 58–62. DOI: 10.32782/2707-0409.2025.1.5
2. Шеленкова Н. Л. Реабілітаційна психологія: курс лекцій : навч. посіб. Умань : ВІЩ Візаві, 2023. 208 с.
3. Любчук О. К., Матяш М. М., Толстоухов А. В., Луньов В. Є. Основи психореабілітації для фахівців з соціальної роботи : навч. посіб. Київ, 2019. 190 с.
4. Макаренко А. О., Калайтан Н. Л., Старовойт Т. П. Психологія адиктивної поведінки : навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2020. 127 с.
5. Пророк Н. та ін. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Т. 1 : навч. посіб. Київ, 2018. 208 с.

Змістовий модуль 3. Спеціалізована та соціальна психореабілітація

Лекція 7. Специфіка реабілітації залежностей у військовослужбовців та ветеранів бойових дій.

1. Аналіз факторів відмінності курсу психореабілітації УБД (стигматизація, вплив військової ієрархії, специфіка травматичного досвіду).
2. Специфіка програм, які одночасно працюють із бойовим стресом та розладами вживання речовин (як наслідком самолікування).
3. Роль психолога у відновленні соціальної ідентичності та функціональних ролей у цивільному суспільстві.
4. Профілактика дезадаптивних проявів у віддаленому періоді бойового стресу.

Практичне заняття 7.

1. Дискусія щодо психологічних та соціальних факторів, що перешкоджають зверненню військовослужбовців по допомогу з приводу залежності та травми.
2. Демонстраційна психологічна сесія.
3. Аналіз та обговорення результатів.
4. Рольова гра.
5. Аналіз помилок та відпрацювання правильного алгоритму дій.

СРС 7.

1. Створити модель програми первинної та вторинної профілактики розвитку адиктивної поведінки серед особового складу військових підрозділів (на основі принципів організації психологічної допомоги військовослужбовцям).
2. Прикріпити готову роботу до гугл-класу.

Література:

1. Борисова О. О. Фактори відмінності курсу психореабілітації учасників/учасниць бойових дій від загального курсу психотерапії. Наукові перспективи. 2024. Вип. 11(53). С. 1257–1272. DOI: 10.52058/2708-7530-2024-11(53)-1257-1272
2. Павлик Н. В. Психологічний супровід військовослужбовців, спрямований на психологічну реабілітацію постстресових психічних розладів : метод. посіб. Київ, 2019. 165 с.
3. Блінов О. А. Види та напрямки психологічної допомоги психотравмованим військовослужбовцям. Вісник Національного університету оборони України. 2014. Вип. 4(41). С. 168–173.
4. Кердивар В. В. та ін. Основи психореабілітації (в схемах та таблицях). Ч. II : навч. посіб. / за заг. ред. проф. О. В. Тімченка. Харків : НУЦЗУ, 2023. 126 с.

Лекція 8. Сімейний контекст та співзалежність у психореабілітації .

1. Залежність як сімейна хвороба. Вплив адикції на гомеостаз сімейної системи та рольові функції.
2. Феноменологія співзалежності: клінічні прояви, механізми формування та наслідки співзалежної поведінки членів сім'ї.
3. Сімейна терапія у реабілітації: огляд основних моделей (структурна, стратегічна) та їхнє застосування для відновлення комунікації та здорових кордонів.
4. Робота з дітьми в сім'ях, де є залежний член.

Практичне заняття 8.

1. Аналіз типових сімейних сценаріїв, що підтримують залежність, та відпрацювання навичок встановлення терапевтичного альянсу із співзалежним клієнтом.
2. Робота у лабораторії: використання шолому VR для моделювання ситуації).
3. Рольова гра.
4. Групова дискусія за результатами.

СРС 8.

1. Підготувати методичні рекомендації (буклет) для родичів осіб із залежностями, що включає інформацію про співзалежність, здорові копінг-стратегії та принципи ефективної підтримки без співучасті.
2. Готову роботу прикріпити до гугл-класу.

Література:

1. Павлюк М. М., Шепельова М. В. Сучасні психологічні технології надання психологічної допомоги сім'ям постраждалих у подоланні складних життєвих обставин : практ. посіб. Київ, 2020. 123 с.
2. Сорокіна О. А. Психологія залежності : навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2014. 200 с.
3. Макаренко А. О., Калайтан Н. Л., Старовойт Т. П. Психологія адиктивної поведінки : навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2020. 127 с.
4. Пророк Н. та ін. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Т. 1 : навч. посіб. Київ, 2018. 208 с.
5. Андрушко Я. С. Психокорекція : навч.-метод. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 212 с.

Лекція 9. Професійні та етичні стандарти діяльності реабілітаційного психолога у сфері залежностей.

1. Професійна компетентність реабілітаційного психолога.
2. Розгляд етичних кодексів та протоколів (конфіденційність, подвійні стосунки, робота з примусом до лікування).
3. Проблема вторинної травматизації та професійного вигорання (особливо при роботі з коморбідними травматичними розладами).
4. Супервізія та інтервізія: обґрунтування їхньої ролі як ключових механізмів профілактики професійної деформації.

Практичне заняття 9.

1. Розбір складних етичних дилем у роботі з клієнтами із залежностями (наприклад, розкриття інформації про рецидив, порушення контракту, робота з суїцидальними ризиками).
2. Обговорення і аналіз результатів.
3. Розробка алгоритму дій у складних ситуаціях.

СРС 9.

1. Провести письмову рефлексію власної професійної стійкості (з урахуванням чинників ризику для психологів, які працюють в екстремальних умовах, як-от ДСНС) та скласти особистий план профілактики професійного вигорання.
2. Готову роботу прикріпити до гугл-класу.

Література:

1. Шеленкова Н. Л. Реабілітаційна психологія: курс лекцій : навч. посіб. Умань : ВІЩ Візаві, 2023. 208 с.
2. Лебедєва С. Ю. Деякі міркування щодо проблеми збереження психічного здоров'я рятувальників та психологів ДСНС України після участі у надзвичайних ситуаціях регіонального та державного рівня. Надзвичайні ситуації: попередження та ліквідація наслідків : зб. наук. праць. Вип. 2. 2015. С. 7–10.
3. Любчук О. К., Матяш М. М., Толстоухов А. В., Луньов В. Є. Основи психореабілітації для фахівців з соціальної роботи : навч. посіб. Київ, 2019. 190 с.
4. Пророк Н. та ін. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Т. 1 : навч. посіб. Київ, 2018. 208 с.
5. Блінов О. А., Криворучко П. П., Марченко В. М. Функції та специфіка роботи практичного психолога : навч. посіб. Київ : КиМУ, 2009. 462 с.

План занять та СРС для заочної форми

Лекція 1. Концептуальні основи та нейробіологія залежності.

1. Категоріальний апарат: адикція, адиктивна поведінка, різновиди.
2. Нейробіологія: система винагороди мозку (дофамінові шляхи) та механізми формування тяги.
3. Патологічні зміни у префронтальній корі та порушення виконавчих функцій (контролю) при адикції.

Практичне заняття 1.

1. Оволодіння навичками використання скринінгових інструментів.
2. Розбір клінічних кейсів: визначення стадії, типу та тяжкості залежності.
3. Складання протоколу первинної оцінки та діагностичного висновку.

СРС 1.

1. Проаналізувати історичні етапи вивчення залежності.
2. Порівняти та критично оцінити 3 основні психологічні теорії адикції (напр., психодинамічну, біхевіоральну, когнітивно-поведінкову).
3. Сформулювати власну інтегративну модель розуміння залежності.
4. Готову роботу прикріпити до гугл-класу.

Література:

1. Макаренко А. О., Калайтан Н. Л., Старовойт Т. П. Психологія адиктивної поведінки : навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2020. 127 с.
2. Сорокіна О. А. Психологія залежності : навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2014. 200 с.
3. Пророк Н. та ін. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Т. 1 : навч. посіб. Київ, 2018. 208 с.
4. Шеленкова Н. Л. Реабілітаційна психологія: курс лекцій : навч. посіб. Умань : ВІЩ Візаві, 2023. 208 с.
5. Берегова Н., Колба В. Психологічні особливості формування адиктивної поведінки у сучасної молоді. Scientific Journal «Psychology Travelogs». 2023. Вип. 2. С. 15–22.

Лекція 2. Клінічна діагностика та феноменологія розладів, пов'язаних із вживанням речовин.

1. Порівняльний аналіз діагностичних критеріїв МКХ-11 та DSM-5 для розладів, пов'язаних із вживанням.

Практичне заняття 2.

1. Етіопатогенез: зв'язок між пережитою травмою (ПТСР) та залежністю (гіпотеза самолікування).
2. Труднощі діагностики коморбідних станів:

2. Феноменологія синдрому залежності: толерантність, абстиненція, втрата контролю. 3. Специфіка клінічних проявів різних типів залежностей (опіати, алкоголь, стимулятори).	перекривання симптомів, діагностичні помилки. 3. Алгоритм формування інтегрованого терапевтичного плану при коморбідних станах.

CPC 2.

1. Описати основні групи медикаментів для лікування алкогольної та опіоїдної залежності (наркологічна складова).
2. Проаналізувати, як психофармакологія взаємодіє з психотерапевтичними методами на різних етапах реабілітації.
3. Запропонувати оптимальну схему супроводу пацієнта з подвійним діагнозом.
4. Готову роботу прикріпити до гугл-класу.

Література:

1. Макаренко А. О., Калайтан Н. Л., Старовойт Т. П. Психологія адиктивної поведінки : навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2020. 127 с.
2. Сорокіна О. А. Психологія залежності : навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2014. 200 с.
3. Любчук О. К., Матяш М. М., Толстоухов А. В., Луньов В. Є. Основи психореабілітації для фахівців з соціальної роботи : навч. посіб. Київ, 2019. 190 с.
4. Павлик Н. В. Психологічний супровід військовослужбовців, спрямований на психологічну реабілітацію постстресових психічних розладів : метод. посіб. Київ, 2019. 165 с.
5. Артюшенко О. В. Роль психореабілітації у процесі відновлення психічного здоров'я. Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я. MicroCAD-2024 : матеріали XXVI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених. Харків, 2024. С. 60–62.

Лекція 3. Травмоінформовані підходи у корекції залежностей.

1. Концепція травмоінформованого підходу (TIS): принципи безпеки, надійності та співробітництва.
2. Фазова модель терапії травми: перша фаза – стабілізація та її необхідність для роботи із залежністю.
3. Застосування елементів когнітивно-поведінкової терапії

Практичне заняття 3.

1. Техніки Мотиваційного інтерв'ю (MI): 4 принципи (RULE), відкриті запитання, афірмації, рефлексія.
2. Відпрацювання навичок роботи з амбівалентністю та «мовою змін».
3. Техніки стабілізації та управління гострою тягою (Craving Management).

(CBT) та Dialectical Behavior Therapy (DBT) у роботі з травмою та залежністю.

СРС 3.

1. Скласти порівняльну таблицю моделей «12 кроків», «Менеджменту непередбачених обставин» (Contingency Management) та «Терапевтичної спільноти» (Therapeutic Community) за критеріями: філософія, тривалість, роль фахівця, ефективність.
2. Зробити висновок щодо доцільності їх інтеграції в українських реаліях.
3. Готову роботу прикріпити до гугл-класу.

Література:

1. Пророк Н. та ін. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Т. 1 : навч. посіб. Київ, 2018. 208 с.
2. Андрушко Я. С. Психокорекція : навч.-метод. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 212 с.
3. Павлик Н. В. Психологічний супровід військовослужбовців, спрямований на психологічну реабілітацію постстресових психічних розладів : метод. посіб. Київ, 2019. 165 с.
4. Павлюк М. М., Шепельова М. В. Сучасні психологічні технології надання психологічної допомоги сім'ям постраждалих у подоланні складних життєвих обставин : практ. посіб. Київ, 2020. 123 с.
5. Блінов О. А. Види та напрямки психологічної допомоги психотравмованим військовослужбовцям. Вісник Національного університету оборони України. 2014. Вип. 4(41). С. 168–173.

Лекція 4. Етапи реабілітаційного процесу: від інтервенції до довгострокової ремісії.

1. Концепція травмоінформованого підходу (TIS).
2. Фазова модель терапії травми: перша фаза – стабілізація та її необхідність для роботи із залежністю.
3. Застосування елементів когнітивно-поведінкової терапії (CBT) та Dialectical Behavior Therapy (DBT) у роботі з травмою та залежністю.

Практичне заняття 4.

1. Патерни співзалежної поведінки та їх функція у сім'ї.
2. Стратегії сімейної терапії: навчання здоровим кордонам, відновлення комунікації та довіри.
3. Демонстраційна сесія.
4. Розробка протоколу роботи для сімейного консультанта.

СРС 4.

1. Дослідити 5 ключових етичних принципів у реабілітації (конфіденційність, компетентність, некорисливість тощо).

2. Проаналізувати механізми виникнення та методи профілактики професійного вигорання (burnout) та вторинної травматизації.
3. Сформулювати власний план професійної супервізії.
4. Готову роботу прикріпити до гугл-класу.

Література:

1. Макаренко А. О., Калайтан Н. Л., Старовойт Т. П. Психологія адиктивної поведінки : навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2020. 127 с.
2. Шеленкова Н. Л. Реабілітаційна психологія: курс лекцій : навч. посіб. Умань : ВПЦ Візаві, 2023. 208 с.
3. Любчук О. К., Матяш М. М., Толстоухов А. В., Луньов В. Є. Основи психореабілітації для фахівців з соціальної роботи : навч. посіб. Київ, 2019. 190 с.
4. Біскуп В. С. Абілітація як процес формування нових навичок: від теорії до практики соціальної роботи. Психологія та соціальна робота. 2025. Вип. 1(61). С. 58–62. DOI: 10.32782/2707-0409.2025.1.5
5. Пророк Н. та ін. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Т. 1 : навч. посіб. Київ, 2018. 208 с.

Лекція 5. Специфіка роботи з особливими контингентами. Етичні та професійні стандарти.

1. Особливості психореабілітації військовослужбовців/ветеранів: інтеграція бойової травми та адикції.
2. Сімейний контекст: динаміка співзалежності (Co-Dependence), її діагностика та вплив на одужання.
3. Професійна етика: принципи конфіденційності, подвійні стосунки, превенція професійного вигорання психолога.

Практичне заняття 5.

1. Аналіз факторів, що відрізняють курс реабілітації ветеранів від загального (на основі наукових джерел).
2. Обговорення етичних дилем у реабілітаційному центрі (відмова від лікування, питання мотивації, порушення правил).
3. Значення супервізії та інтервізії у роботі з травмою та залежністю.

СРС 5.

1. Чітко розмежувати поняття абілітація (формування нових навичок) та ресоціалізація (відновлення соціальних функцій).
2. Розробити план/проект ресоціалізації особи у довгостроковій ремісії, що охоплює сфери: працевлаштування, відновлення сімейних зв'язків та налагодження дозвілля.
3. Готову роботу прикріпити до гугл-класу.

Література:

1. Павлик Н. В. Психологічний супровід військовослужбовців, спрямований на психологічну реабілітацію постстресових психічних розладів : метод. посіб. Київ, 2019. 165 с.
2. Борисова О. О. Фактори відмінності курсу психореабілітації учасників/учасниць бойових дій від загального курсу психотерапії. Наукові перспективи. 2024. Вип. 11(53). С. 1257–1272. DOI: 10.52058/2708-7530-2024-11(53)-1257-1272.
3. Павлюк М. М., Шепельова М. В. Сучасні психологічні технології надання психологічної допомоги сім'ям постраждалих у подоланні складних життєвих обставин : практ. посіб. Київ, 2020. 123 с.
4. Лебедева С. Ю. Деякі міркування щодо проблеми збереження психічного здоров'я рятувальників та психологів ДСНС України після участі у надзвичайних ситуаціях регіонального та державного рівня. Надзвичайні ситуації: попередження та ліквідація наслідків. 2015. Вип. 2. С. 7–10.
5. Кердивар В. В. та ін. Основи психореабілітації (в схемах та таблицях). Ч. II : навч. посіб. / за заг. ред. проф. О. В. Тімченка. Харків : НУЦЗУ, 2023. 126 с.
6. Блінов О. А., Криворучко П. П., Марченко В. М. Функції та специфіка роботи практичного психолога : навч. посіб. Київ : КиМУ, 2009. 462 с.
7. Блінов О. А. Види та напрямки психологічної допомоги психотравмованим військовослужбовцям. Вісник Національного університету оборони України. 2014. Вип. 4(41). С. 168–173.

4. Засоби діагностики результатів навчання

Перелік питань для підсумкового контролю:

1. Сформулюйте ключове визначення поняття адиктивної поведінки.
2. У чому полягає відмінність між поняттями адикція та адиктивна поведінка?
3. Назвіть та опишіть функцію трьох основних структур мозку, що формують систему винагороди при залежності.
4. Яка роль нейромедіатора дофаміну у механізмі формування тяги (craving)?
5. Поясніть клінічний феномен толерантності та його значення для діагностики залежності.
6. Сформулюйте 3 діагностичні критерії розладу, пов'язаного із вживанням речовин за DSM-5 або МКХ-11.
7. Дайте визначення поняттю «Подвійний діагноз» (Dual Diagnosis).
8. Яка гіпотеза пояснює взаємозв'язок між травмою (ПТСР) та розвитком залежності?
9. Назвіть три приклади скринінгових інструментів для первинної оцінки адиктивних розладів.

10. У чому полягає сутність когнітивно-поведінкової теорії адиктивної поведінки?
11. Опишіть основні клінічні прояви абстинентного синдрому (синдрому відміни).
12. Що таке психологічна залежність і як її відрізнити від фізичної?
13. Які нехімічні (поведінкові) адикції найчастіше зустрічаються в сучасній клінічній практиці?
14. Поясніть роль префронтальної кори у порушенні виконавчих функцій при залежності.
15. Назвіть три основні групи психофармакологічних препаратів, що застосовуються в адиктології.
16. У чому полягає особливість інтеграції психофармакології та психореабілітації?
17. Що таке коморбідність і чому це поняття критичне для психореабілітації?
18. Опишіть, як травматичні переживання впливають на механізми саморегуляції особистості.
19. Розкрийте зміст поняття «втрата контролю» при адиктивному розладі.
20. Назвіть три основні етапи історичного розвитку поглядів на адикцію.
21. Назвіть чотири ключові принципи травмоінформованого підходу (TIS).
22. Чому стабілізація є критично важливою першою фазою роботи з травмою/залежністю?
23. Опишіть послідовність чотирьох ключових етапів реабілітаційного процесу.
24. Сформулюйте основну мету та філософію мотиваційного інтерв'ю (MI).
25. Назвіть чотири принципи мотиваційного інтерв'ю (RULE).
26. Поясніть значення та функції «мови змін» (change talk) у процесі MI.
27. Що таке амбівалентність клієнта і як з нею працювати, використовуючи принципи MI?
28. Назвіть п'ять стадій моделі зміни поведінки Прохазки та ДіКлементе.
29. У чому полягає сутність підходу Профілактика зривів (Relapse Prevention) за Марлаттом?
30. Наведіть три приклади високоризикових ситуацій (тригерів) для зриву.
31. Що таке «план дій при високому ризику» і коли він застосовується?
32. Опишіть філософію та основний механізм дії моделі «12 кроків».
33. Поясніть принцип «Менеджменту непередбачених обставин» (Contingency Management).
34. У чому полягає відмінність між абілітацією та реабілітацією?
35. Назвіть чотири ключові сфери абілітації.
36. Яка роль детоксикації у загальній структурі психореабілітаційного процесу?
37. Які копінг-навчики є основними в роботі з управлінням тягою (Craving Management)?
38. Що таке ресоціалізація і які її основні завдання на етапі довгострокової ремісії?
39. У чому полягає роль терапевтичної спільноти (Therapeutic Community) у реабілітаційному процесі?

40. Як діалектична поведінкова терапія (DBT) може бути інтегрована в травмоінформований підхід при залежності?
41. Назвіть три фактори, що відрізняють курс психореабілітації військовослужбовців/ветеранів від загального курсу.
42. Опишіть особливості подвійного діагнозу у військових (ПТСР + залежність).
43. Дайте визначення поняттю «співзалежність» (Co-Dependence).
44. Назвіть три найтипівіші патерни співзалежної поведінки в сім'ї адикта.
45. Яка основна мета роботи із сім'єю адикта в процесі психореабілітації?
46. Що означає етичний принцип «конфіденційності» і коли він може бути порушений?
47. Назвіть три методи профілактики професійного вигорання психолога-реабілітолога.
48. Яка роль супервізії для фахівця, що працює з травмою та залежністю?
49. Поясніть, що таке «подвійні стосунки» (dual relationships) та чому вони заборонені етичним кодексом.
50. Назвіть три ключові етичні принципи діяльності психолога-реабілітолога.
51. Що таке вторинна травматизація (vicarious trauma) і чим вона відрізняється від професійного вигорання?
52. Які соціальні навички є пріоритетними для відновлення на етапі ресоціалізації?
53. Як сімейна динаміка може несвідомо сприяти підтримці адиктивної поведінки?
54. Які ознаки особистісної кризи можуть бути виявлені у військовослужбовців з ПТСР та залежністю?
55. У чому полягає функція навчання здоровим кордонам у терапії співзалежності?
56. Яке значення має законодавче регулювання (наприклад, Закони України про реабілітацію) для роботи фахівця?
57. Назвіть три складові інтегрованого терапевтичного плану при «подвійному діагнозі».
58. Опишіть зміст ціннісно-нормативної реабілітації.
59. Які труднощі виникають при діагностиці коморбідних розладів?
60. Що таке інтервізія і як вона допомагає уникнути професійного вигорання?

5. Оцінювання

Види контролю: поточний, підсумковий.

Умови допуску до підсумкового контролю: виконання всіх завдань, призначених для семінарських занять та самостійної роботи.

Методи контролю: усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль.

Форма контролю: іспит.

Правила набору балів – система оцінювання успішності студентів базується на кумулятивному принципі, що дозволяє накопичити до 100 балів протягом курсу за результатами поточного та підсумкового контролю

Автоматичне зарахування підсумкового контролю (іспиту) передбачено для студентів, які накопичили 60 або більше балів за результатами поточного оцінювання, що відповідає оцінці «задовільно» за національною шкалою або «Е» за шкалою ECTS. Студенти, які досягли цього порогового значення, зберігають право за власним бажанням скласти іспит для підвищення загального балу. Водночас, складання іспиту є обов'язковим для тих, хто набрав менше ніж 60 балів. Форма контролю — іспит, що проводиться у тестовій формі, перелік питань до якого надається заздалегідь. Максимальна кількість балів, що може бути отримана за кожну тему, встановлюється окремо:

Теми	Максимальна оцінка на практичному занятті для денної форми	Максимальна оцінка за СРС для денної форми навчання	Максимальна оцінка на практичному занятті для заочної форми навчання	Максимальна оцінка за СРС для заочної форми навчання
1	3	4	4	8
2	3	4		
3	2	4	4	8
4	2	4		
5	2	4	4	8
6	2	5		
7	2	5	4	8
8	2	5		
9	2	5	4	8
Підсумок	20	40	20	40
Залік	40		40	

Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
82-89	добре	B	вище середнього рівня
75-81		C	загалом хороша робота
67-74		D	Непогано
60-66	задовільно	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
0-59	незадовільно	FX	необхідне перескладання

Фінальна оцінка успішності здобувача освіти формується як сума балів, отриманих за результатами поточного семестрового контролю та екзаменаційного оцінювання.

У випадку незадовільного результату дозволяється двічі пройти процедуру повторного складання іспиту (переатестації).

Перша спроба переатестації відбувається безпосередньо у викладача, який викладав навчальну дисципліну. Друга та остання спроба передбачає складання іспиту перед спеціально сформованою екзаменаційною комісією, склад якої затверджується деканом.

6. Політика курсу

1. Освітній процес реалізується на засадах академічної прозорості, наукової обґрунтованості та взаємної відповідальності всіх його учасників. Успішне опанування змісту дисципліни корелює з безперервною активною участю здобувачів освіти в усіх аудиторних формах занять.
2. Атмосфера лекційних і семінарських занять має на меті стимулювання творчого мислення та конструктивної критики, що вимагає попередньої синтетичної підготовки на основі рекомендованих джерел.
3. Виконання самостійної роботи є обов'язковою компонентою навчального плану, особливо для здобувачів заочної форми, тоді як для стаціонару вона є необхідною умовою для набору встановленого мінімуму залікових балів. Завдання підлягають поданню через визначену електронну систему із суворим дотриманням встановлених термінів. Несвоєчасна подача робіт передбачає застосування штрафних санкцій у формі зниження балів, а систематичні порушення (понад три випадки) можуть призвести до анулювання результатів за відповідне завдання.
4. Принагідно наголошується на критичній важливості академічної доброчесності: усі письмові роботи проходять перевірку на предмет плагіату. Роботи, що містять пороговий рівень текстових запозичень (понад 30%), не підлягають оцінюванню, оскільки це є порушенням не лише етичних норм, але й чинного законодавства. Ефективність опанування матеріалу підвищується через ведення структурованого конспекту, який повинен інтегрувати основні тези лекцій та синтезовані матеріали з першоджерел. Участь усіх членів групи в дискусіях та представленні групових робіт є обов'язковою для демонстрації здатності обґрунтувати отримані результати.
5. Поведінка здобувачів освіти під час аудиторних занять регламентується загальними правилами внутрішнього розпорядку та нормами професійної соціальної взаємодії: неприпустимим є використання ненормативної лексики, переривання викладача чи колег, несанкціоноване пересування та використання мобільних пристроїв для особистих потреб. Підсумковий бал за дисципліну формується на основі результатів поточного та підсумкового тестування, оцінок за самостійну роботу, а також таких критеріїв, як

відвідування, активна участь у семінарах та відсутність систематичних пропусків чи запізнь.

6. У контексті дистанційного навчання комунікаційна взаємодія відбувається винятково за допомогою відповідних електронних технологій (мережа Інтернет, електронна пошта), а консультативна підтримка надається науково-педагогічним працівником або шляхом звернення з письмовим запитом на офіційну електронну пошту деканату: dekanat@kibit.edu.ua

ГУГЛ-КЛАС

<https://classroom.google.com/c/ODA4OTc1Mzk3NzUz?cjc=qngzrr26>